

OCENE IN POROČILA

Stjepan Antoljak, *Izvori za historiju naroda Jugoslavije. Srednji vijek.* Zadar, 1978. 166 strani.

Avtor je svojo knjigo označil kot priročnik, kar nedvomno tudi je. Knjiga je razdeljena v dva glavna dela. V prvem delu obravnava vire za zgodovino jugoslovanskih narodov od 6. do 12. stoletja. Najprej da pregled virov za naselitev Slovanov na balkanski polotok, nato pa v petih poglavjih preglede virov za zgodovino Slovencev, Hrvatov, Srbov, Duklje in Makedoncev. V drugem delu, ki obravnava obdobje od 12. do 16. stoletja, so prav tako podani pregledi virov za posamezne narode, novo pa je poglavje o virih za zgodovino Bosne. Vsakemu poglavju sledi seznam pomožne literature. Na koncu knjige je še indeks in zapis o avtorju.

Priročnik ima dva namena: dati bralcu prvo informacijo o virih te dobe in ga s pomočjo navedene literature usmeriti v še podrobnejše proučevanje problematike. Čeprav naj bi po avtorjevih besedah to delo predstavljalo novost, je v bistvu podoben in ponekod še boljši pregled virov te dobe in tega prostora podan v prvi knjigi Zgodovine narodov Jugoslavije (slovenska izdaja, Ljubljana 1953).

Podrobnejši pregled obeh poglavij za vire za zgodovino Slovencev je pokazal, da se je avtorju pripetilo nekaj napak, pozabil pa je tudi na nekaterè vire. Janez Majciger ni prevedel *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* iz *Monumenta Germaniae Historica*, kjer je ta vir leta 1854 kritično izdal Wattenbàch (str. 14), ampak je njegov prevod iz: Bìlý, *Dejiny sv. apoštolu slovanskyh Cyrilla a Methodeje, Praha 1863.* Od virov za zgodovino ustoličevanja koroških vojvod omenja Antoljak v bistvu vse vire (str. 15), prezrl pa je kronološko prva dva, *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* in Burkhardovo pismo iz leta 1161. Verjetno bi bilo pametneje (ker gre pač za priročnik), če bi avtor obravnaval le tri glavne vire za to problematiko (vrinek v »Švabskem ogledalu«, Otokarjevo »Avstrijsko rimano kroniko« in opis ustoličevanja pri Janezu Vetrinjskem), hkrati pa opozoril, da so vsi znani viri za ustoličevanje objavljeni in obdelani v knjigi Bogo Grafenauer, *Ustoličevanje koroških vojvod in država karantanskih Slovencev*, Ljubljana 1952. »Švabsko zrcalo« ni ohranjeno le v dveh prepisih (str. 14), ampak je teh okoli 400. Izmed teh 400 prepisov pa sta res dva, ki imata interpolacijo o pravicah koroškega vojvode (giessenski rokopis iz 14. stoletja in st. gallenski rokopis iz 15. stoletja). Težko bi se strinjali s trditvijo, da so se kosezi razmeroma pozno povezali s obredom ustoličevanja koroških vojvod (glej Grafenauerjevo knjigo, poglavja II/1, II/6, III/5 in III/8). Zahn, *Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark* (str. 16) šteje tri knjige, ne samo dveh. Pri seznamu pomožne literature za vire za zgodovino Slovencev od 6. do 12. stoletja, prav tako pa tudi za čas od 12. do 16. stoletja, bi moral avtor upoštevati vsaj še *Gospodarsko in družbeno zgodovino Slovencev*, I. zvezek, *Agrarno gospodarstvo*, Ljubljana 1970, kjer so našteje vse dotedanje izdaje virov za agrarno zgodovino Slovencev.

Pri obravnavi virov za slovensko zgodovino od prve polovice 12. pa do začetka 16. stoletja avtor sicer omenja Ulrika iz Liechtensteina, vendar le kot učitelja Otokarja iz Geule (str. 77), pozablja pa, da sta Ulrikovi deli *Frauendienst in Frauenbuch* pomembni tudi kot zgodovinski vir. Milko Kos popisa urbarjev za Slovenijo do 1500 ni dal samo v *Urbarjih salzburške nadškofije*, Ljubljana 1938 (str. 80), ampak tudi v *Urbarjih Slovenskega Primorja II*, Ljubljana 1954. V odstavku o objavljenih urbarjih za Slovenijo (str. 80) ni urbarjev *freisinske škofije*, ki jih je objavil Pavle Blaznik (Ljubljana 1963). Ptujski mestni statut ni iz leta 1476 (str. 80); ampak iz leta 1376.

Kljub določenim napakam bo knjiga nedvomno služila svojemu namenu kot prvi priročnik o virih za zgodovino narodov Jugoslavije v srednjem veku.

Peter Štih

Deželnozborski spisi kranjskih stanov I (1499—1515), pripravila Marija Verbič. Ljubljana: Arhiv SR Slovenije, 1980. 167 strani. (Viri I)

Arhiv SR Slovenije hrani med svojimi številnimi in zgodovinsko pomembnimi arhivskimi fondi in zbirkami tudi arhiv najvišjega in najstarejšega deželnega urada na Kranjskem, to je arhiv kranjskih deželnih stanov. Začetek le-teh, ki ga ni moč točno določiti, sega v prvo polovico 15. stoletja (najstarejši deželnozborski

spis je iz leta 1415), to je v čas, ko je začel deželni knez sklicevati zbere deželnih stanov, da mu odobrijo davke in vojaško pomoč. Zlasti zaradi uveljavljanja najemniške vojske, ki izpodriva fevdalno, in vzdrževanja dvora je deželni knez potreboval denar, ki pa ga je lahko dobil le na deželnem zboru, saj je bilo plemstvo zaradi privilegijev, zapisanih v deželnih ročinih, davkov oproščeno in jih zato ni mogel plemstvu nalagati brez njegove privolitve. Deželni zbori so tako potekali v obliki pogajanj, pri čemer so stanovi dobili možnost soodločanja v deželnih zadevah ali vsaj vplivanja na njihovo urejanje. Izoblikovala se je dualistična stanovska ustava in uprava, ki je dobila svoje trdne organizacijske oblike okoli leta 1500, ko so postali deželni zbori, z odobritvami vojaške pomoči in pravno izrednimi davki, skoraj redni, o čemer nam pričajo deželnozborski spisi. V nasprotju s 15. stoletjem, ko deželnozborski spisi v glavnem niso ohranjeni in si pri raziskovanju pomagamo z objavljenimi in ohranjenimi spisi meddeželnih odborov, ki se jih je udeleževalo tudi kranjsko plemstvo, pa so za vse 16. stoletje v primerjavi z drugimi avstrijskimi dednimi deželami najboljše ohranjeni in urejeni prav deželnozborski spisi kranjskih stanov, tako da so pomemben vir tudi za raziskovanje Štajerske, Koroške in obeh Avstrij. Prvi zvezek obsega čas od leta 1499 do 1515.

Uvod nas najprej seznanja z ureditvijo deželnozborskih spisov v Arhivu SR Slovenije, odgovarja na vprašanje, v kakšni meri so ohranjeni ter kaj vse razumemo pod temi spisi oziroma kaj k njim sodi. Nato sledi prikaz razmerja med deželnim knezom in deželnim zborom, meddeželnih sestankov, davčnega sistema, deželne in najemniške vojske ter centralnih organov vladarja. S pisarji, pripravo in pisanjem deželnozborskih spisov nas seznanja zaključek uvoda, kjer je še razlaga o transkripciji spisov.

Drugi del knjige obsega 129 večinoma prvič objavljenih virov (od tega pet iz Nadškofijskega arhiva v Ljubljani), ki so, kar se tiče tehnične strani, zelo pregledno objavljeni po načelih izdajanja virov. Časovno sodijo v dobo cesarja Maksimilijana I (1493—1519), vsebinsko pa se nanašajo na cesarska reformna prizadevanja v upravi in sodstvu, na beneško vojno s Habsburžani, na davčno in vojaško obremenitev kranjske dežele zaradi te vojne in na kmečki upor leta 1515. Morebiti je škoda, da nekateri manjkajoči ali poškodovani spisi niso nadomeščeni zaradi svoje pomembnosti iz kakšnega drugega arhiva (npr. spisi, ki se nanašajo na zbor dolnjeavstrijskih dežel v Mürzzuschlagu leta 1508). Razumljivo je, da so se pri tako zahtevni izdaji prikradle tudi nekatere manjše tiskovne in druge napake (npr. pri spisu številka 58 je za leto 1512 datum »... an montag nach sand Georgentag« 26. in ne 25. april). Sicer pa je pred nami začetek dragocene zbirke virov, ki je bila sprejeta v program edicij virov za slovensko zgodovino že leta 1972 na posvetovanju, ki sta ga sklicala Sekcija za občjo in narodno zgodovino pri SAZU in Arhivsko društvo Slovenije. Tega začetka je vesel vsak zgodovinar, ki se ukvarja s starejšo zgodovino. Zato se lahko avtorici in izdajatelju zahvalimo in z veseljem pričakujemo že pripravljene drugi del.

Vaško Simoniti

Zbornik za historiju školstva i prosvjete, 13. Ljubljana, 1980. 172 strani.

Nedvomno je videti nekoliko čudno, če ima strokovna revija, za katero je napisano, da je izšla v Ljubljani, srbohrvaški naslov. Stvar pa je zelo preprosto pojasniti. Zbornik je glasilo Slovenskega šolskega muzeja iz Ljubljane, Hrvaškega šolskega muzeja iz Zagreba ter Pedagoškega muzeja iz Beograda. Sedež uredništva se vsaki dve leti seli od enega teh treh mest do drugega, trenutni uredniški sedež pa je označen tudi v naslovu revije. Morebiti bi bilo bolje, če bi bil tudi naslov dvojezičen ali večjezičen, saj so v zborniku slovenski prispevki objavljeni v originalnem jeziku. V dosedanjih trinajstih številkah zbornika se je vrstilo mnogo zanimivih in tehtnih slovenskih in ostalih jugoslovanskih prispevkov, zato je škoda, da revija med slovenskimi zgodovinarji in pedagoškimi delavci ni posebno znana in razširjena.

Uvodni prispevek v 13. številki Zbornika je posvečen spominu na tovariša Tita, napisal pa ga je glavni urednik revije, redni profesor beogradske fakultete za politične vede dr. Dragutin Franković. Redni profesor prištinske univerze dr. Jasar Redžepagić razmišlja o pedagoških pogledih Georga Wilhelma Friedricha Hegla ob 210-letnici rojstva in 150-letnici smrti tega pomembnega nemškega in svetovnega misleca. Kustos Slovenskega šolskega muzeja Jože Ciperle objavlja na podlagi virov in literature izčrpen oris razvoja vzgojnih domov na Slovenskem in razvoja našega posebnega šolstva. Magister Liubiša Dunjić, ki je sicer prosvetni svetovalec na Prosvetno-pedagoškem zavodu v Zenici, prikazuje »zgodovinski proces preobrazbe šolskega nadzorstva«, vendar to ni zgodovinski pregled, ampak nekakšna vizija, ki sega od prvotne brezrazredne družbe s »klasičnim iz-